

VERSCHIJNT

Alle dagen, behalve Zon- en Feestdagen.

PRIJS DER ADVERTENTIEN:

Van een regel . . . . . f 1.00.
 Voor elke regel meer . . . . . 0.15.
 Behalve de 35 ets. zegelgeld.

DONDERDAG 18 AUGUSTUS.

UITGEVERS-DIRECTEUREN:

JOH. NOMAN en Zoon, te 's Gravenhage.

Brieven franco aan het Bureau De Grondwet.
 Jan Hendrikstraat, n°. 259.

ABONNEMENTSPRIJS:

Voor 's Gravenhage per 3 maanden . . . . .
 Voor de overige steden des Rijks . . . . .

Hoofd-Bureau voor Ned. Oost-Indië:

W. J. VAN HAREN NOMAN, te Batavia.
 Prijs franco per Landmail voor Java en buitenbezittingen,
 per jaar, met vooruitbetaling bij het nemen van het
 abonnement f 60, Ned. Cour.

De Heer van Lijnden.

Tot dus ver heeft de Tweede Kamer nog geen oogen-
 denkingen der Wetgevende Magt te zien heerschen. Te

loffelijker is deze houding, nu een onderwerp in dis-
 cussie is, dat zoo zeer geschikt is om hartstogtelijkheid
 en onstuimige tooneelen op te wekken.

Als de Kamer deze bedaardheid tot dus ver heeft
 behouden, het is de schuld niet der anti-revolutionnaire
 partij; want deze heeft reeds al het mogelijke gedaan,
 om te schokken en te kwetsen; om de orde, in de
 discussie heerschende, door den stroom van den harts-
 togt te doen verbreken.

Eerst de Heer REEDE VAN OUDTSHOORN, die het waagt
 te verklaren, dat de Staten-Generaal bijeen zijn geko-
 men, om een protest in wettigen vorm te doen van
 de April-beweging; die daarenboven, verklarende, dat
 de antecedenten van sommige Ministers hem niet gerust
 stellen, dat hunne houding tot dus ver niet weinig
 een groot deel der Natie heeft geschokt, dat de wet
 hem noch wenschelijk noch noodzakelijk voorkomt,
 maar dat hij er toch zal voorstemmen, ten aanhoore
 van de Natie heeft durven verkondigen, op wat ligt-
 vaardige wijs een anti-revolutionnair lid zich "gebonden"
 acht zijne "stem" te geven aan eene wet, die zooveel
 op het spel kan zetten.

Daarna kwam de Heer MACKAY. Met vermetelheid
 valt de Spr., zich waarschijnlijk verlatende op de toe-
 geeffelijkheid van den Voorzitter, zelfs de leerstellingen
 aan van het R. C. kerkgenootschap; waagt daardoor
 eene gevaarlijke en hartstogtelijke discussie uit te lok-
 ken, en besluit met excuus te vragen, als hij iets
 onbetamelijks mogt hebben gezegd.

Eindelijk spreekt de Heer VAN LIJNDEN. Zelden was
 meer vermetelheid aan grootere stoutmoedigheid ge-
 paard, om in het openbaar onwaarheden te zeggen en
 zich te maken tot de echo der oneerlijke aantijgingen
 van de *Amsterdamsche Courant* en *Nederlander*. Al
 dadelijk vangt de Heer VAN LIJNDEN aan, met den
 Heer VAN VOORST te berispen, die verlangd had, dat
 uit de wet elke schijn van partijdigheid zou verdwijnen.
 Waartoe, roept de anti-revolutionnaire baron uit, waar-
 toe de zaak te verbloemen? *Je nomme un chat un chat*
et Robin un fripon! De wet is eene gelegenheids-wet;
 wat meer is: "Zij heeft zijdelings meer bepaald het oog
 op het R. C. kerkgenootschap."

De Heer VAN LIJNDEN verwerpt elk middel tot ver-
 zoening; elk geneesmiddel, om de wonde te heelen.
 De scheuring, die bestaat, moet blijven bestaan; de
 kloof, die het Vaderland dreigt te verslinden, mag
 niet worden aangevuld. Geen wonder! Als de anti-
 revolutionnaire partij slechts visschen kan in troebel
 water, en eenmaal de *Heerschende Kerk* aan haren
 hengel kan ophalen: wat bekreunt zij zich dan om
 de rust en den vrede van het Vaderland? De ove-
 rige verdedigers van de liefelijke wet van VAN HALL
 hadden althans nog de scherpzinnigheid van te bewe-
 ren, dat alle kerkgenootschappen gelijkelijk zouden wor-
 den verdrukt: de Heer VAN LIJNDEN rukt het masker
 af en verklaart, dat de wet op de *Rooschen* is gemunt.
 Na deze verklaring had de Heer LUIJZEN regt te zeg-
 gen, dat het opschrift der wet (regeling van het toezigt
 op de onderscheidene kerkgenootschappen) eene bespot-
 ting was; na deze verklaring zullen de Heeren VAN
 VOORST en TEN CATE, trouw aan hunne woorden, on-
 mogelijk hunne stem aan de wet kunnen geven. Ook
 de Heer GROEN zal het niet kunnen doen, indien wij
 ons herinneren, dat hij "de algemeene strekking van
 de *Nederlander* beaamt"; maar hierop vertrouwen wij
 niet al te zeer; want bij de anti-revolutionnair is eene
 verandering van heden eene ontkenning voor morgen.
 De Heer VAN LIJNDEN blijft niet bij deze ver-
 metelde bewering. Hij gaat verder.

Hij blijft verklaren, dat de vorige Regering heeft
 gehandeld tegen den uitdrukkelijken wil des Konings.
 Daartoe beroept hij zich op een paar onduidelijke, voor

velerlei uitleggingen vatbare zinsneden, die de Heer VAN
 HALL heeft kunnen goedvinden in de *Staats-Courant* van
 27 April jl. te doen plaatsen. Maar de Heer VAN
 LIJNDEN vergeet opzettelijk

April) de voorwaarden werden gesteld tot de organisatie,
 op last "DE SA MAJESTÉ, qui a accueilli AVEC INTÉRÊT
 LES OUVERTURES que Mgr. l'Internonce a été chargé de
 faire";

dat reeds op den 29 Nov. 1852 de Minister van
 Buitenl. Zaken in de Tweede Kamer heeft verklaard,
 dat tot de organisatie zou worden overgegaan, en dat
 vooraf met toestemming van beide partijen (dus ook
 van den Koning), tot de afschaffing van het Concordaat
 was besloten;

dat toen noch door den interpellant, den Heer VAN
 HALL, noch van wege den Koning, werd verklaard, dat
 de Minister hier aan de waarheid te kort had gedaan!

Maar wat doen zulke getuigenissen af bij den Heer
 VAN LIJNDEN, als er kans is, om op "eigenaardige,
 anti-revolutionnaire" wijs in "welwillenden vorm" eene
 "loyale discussie" te houden, die men in het dagelijk-
 sche leven met gansch anderen naam bestempelt?

De gemoedelijke, loyale discussie lievende Heer VAN
 LIJNDEN gaat evenwel nog verder. Hij blijft de afge-
 treden Ministers beschuldigen "dat zij opzettelijk, of
 niet, de waarheid hebben onthouden aan de Vertegen-
 woordiging des Volks, door te beweren dat hun geene
 "voorloopige kennis was gegeven van de organisatie." Want
 de Heer VAN LIJNDEN, die geroepen is om te stemmen
 tegen "den ultramontaanschen overmoed," die in Rome
 slechts ziet "logen en bedrog", deze gemoedelijke Heer
 VAN LIJNDEN is thans evenwel "nader te hellen tot de
 verzekering van Zijne Eminentie!" Welk eene Neder-
 landerachtigheid! Wat liefelijk betoon van "welwillend-
 heid" voor den "ultramontaanschen overmoed," tegen
 welken de Heer VAN LIJNDEN, op leven en dood, te
 velde trekt! Om het Ministerie THORBECKE te belagen
 ontziet zich de Heer VAN LIJNDEN niet, het Nederland-
 sche karakter te bezoedelen; en in plaats van welligt
 te denken aan een mogelijk misverstand, van de zijde
 des Internuntius ontstaan, brandmerkt de "nationale"
 Heer VAN LIJNDEN een geheel Nederlandsch Ministerie,
 waarvan drie leden thans behooren tot dit Ministerie,
 dat "de Nederlandsche eer zoo waardiglijk handhaaft."
 Om zulk eene aantijging, zonder eenig nader onderzoek,
 naar het hoofd der afgetreden Ministers te kunnen
 werpen, heeft de Heer VAN LIJNDEN opzettelijk vergeten:

dat het vorig Ministerie het aangehaalde feit pertinent
 heeft ontkend;

dat de Heer VAN HALL zelf verklaart, zich te houden
 aan de inlichtingen, te dien opzichte door de afgetreden
 Ministers gegeven (Nota v. 27 Junij);

dat de Heer VAN ZUYLEN nog dezer dagen, in een
 brief, door alle dagbladen medegedeeld, het feit blijft
 ontkennen en op de volledige openbaarmaking der
 door hem over deze zaak gewisselde stukken blijft
 aandringen.

Maar om eene hatelijkheid te zeggen, op het gevaar
 af van onmiddellijk te worden gelogenstraff, per-
 mitteert zich de gemoedelijke Heer VAN LIJNDEN gissin-
 gen en oordeelvellingen, die alleen tegen het verach-
 telijke der anti-revolutionnaire hulpmiddelen getuigen.

En nog is de Heer VAN LIJNDEN niet te vreden.
 Eene, door de *Staats-Courant* zelve bewezen "onwaar-
 heid," durft die heer als een anti-revolutionnair evan-
 gelie te openbaren. "IN OFFICIËLE STUKKEN, — aldus
 durft de Heer VAN LIJNDEN verklaren — heeft de Heer
 VAN ZUYLEN verklaard, "dat indien hij ware geraad-
 pleegd, hij geene zwaarigheid zou hebben gemaakt,
 "de vestiging van een aartsbisdom af te raden, in eene
 stad, bekend door de onverdraagzaamheid harer ingeze-
 tenen." Ieder weet, wat die OFFICIËLE STUKKEN zijn:
 het was een klein, vertrouwelijk briefje, geschreven
 aan onzen gezant, om hem te stellen op de hoogte der
 zaken, niet bestemd om aan het Hof van Rome te
 worden medegedeeld, maar alleen bestemd, om onzen
 gezant het hooge gewigt te doen gevoelen van de

noodzakelijkheid, om het daarheen te leiden, dat Utrecht
 niet tot een aartsbisdom zou worden aangewezen!

Bij deze pertinente onwaarheid heeft de Heer VAN
 LIJNDEN nog gevoegd eene echt anti-revolutionnaire
 machtspraak. Hij heeft de Heer VAN HALL, den eer-
 tigsten lof toe; want hij "heeft met waardigheid en
 kracht de nationale eer gehandhaafd," en de Heer VAN
 LIJNDEN vergeet daarbij, dat de Heer VAN HALL

den Paus toespreekt met "Zijne Heiligheid," zoo
 schokkend voor het loyale gevoel van de *Nederlander*;
 naar den Paus zendt een Minister des Konings,
 om voor te komen "dat Z. Heiligheid een verkeerden
 indruk" ontvange van het wetsontwerp;

in een officieel stuk (nota van 10 Mei) schrijft:
 omtrent Utrecht van "een vooroordeel uit oude herin-
 neringen geput en juist daarom een ingeworteld vooroordeel
 geworden."

Zietdaar de houding en de taal der partij, van wier
 luimen en stem de toekomst des Vaderlands afhangt!
 Zietdaar de "loyale discussie" van dat tiental "heeren
 dezerzijds," waarvan het orgaan onbewimpeld verklaarde,
 dat zij "gebonden" zijn eene wet aan te nemen, wier
 indiening als eene "politieke feil" moet worden be-
 schouwd!

De heer DE KEMPENAER heeft gisteren eene lange
 redevoering gehouden ten voordeele van de wet. Deze
 geheele redevoering kan, met ééne enkele vraag omver
 geworpen worden,

De ex-minister van Binnenlandsche Zaken maakte tot
 grondslag van zijne redenering: "Memoriën van Toe-
 lichting en Beantwoording" redevoeringen van leden der
 Kamer beteekenen niets, hebben geen gezag voor de
 uitlegging van de bedoelingen der Grondwet."
 Wij hebben er vrede mede.

Maar, mijnheer DE KEMPENAER, als dat waar is:
 wat beteekent dan *uwe* redevoering van gisteren? Wat
 gezag wilt gij dat de Kamer dan aan *uwe* uitlegging toe-
 kenne!

Staten-Generaal.

Tweede Kamer.

Behandeling van de Wet regelende het toezigt op de onderscheidene Kerkgenootschappen.

ZITTING VAN WOENSDAG, 17 AUGUSTUS.

Aan de orde is de voortzetting der algemeene beradsla-
 gingen over het wets-ontwerp tot regeling van het toezigt
 op de onderscheidene kerkgenootschappen.

De heer VAN ECK heeft drie punten van beschouwing bij
 deze wet. Het eerste betreft de wijze van indiening;
 het tweede, de omstandigheden, die tot de aanbieding der
 wet hebben geleid; het derde, de behandeling der wet zelve.

I. Wat de wijze betreft, waarop deze voordragt is aange-
 boden, meent hij, dat de onderteekening der memorie van
 toelichting is inconstitutioneel, als geheel in strijd met de
 Grondwet. Die memorie toch is onderteekend namens de
 ministers, terwijl het van algemeene bekendheid is, dat de
 heer Lichtenveldt, die zich thans buiten 's lands bevindt,
 tegen de wet is gestemd. Die wijze van onderteekening is
 niet in overeenstemming met art. 73 der Grondwet, omdat
 daardoor de individuele aansprakelijkheid der ministers niet
 is uitgedrukt. Er kan eene meerderheid en eene minderheid
 bestaan in den ministerraad, en er kunnen ook leden daar-
 van afwezig zijn. Wie zijn nu bepaaldelijk voor de wet
 aansprakelijk? dit blijkt niet. Hij bestrijdt alsnu de
 gronden tegen zijne meening in de Memorie van beant-
 woording ontwikkeld. Men zegt daarin, dat de onder-
 teekening geen volstrekt vereischte is, en dat de Koning in
 allen gevalle de wet inzendt. Indien die stelling mag
 opgaan, dan kan men wel in de Grondwet schrijven: de
 ministers zijn onschendbaar en de Koning is verantwoor-
 delijk. Zoo doende komen alle verwijzen tegen de wet
 aan te voeren, op den Koning neder. Dat is gevaarlijk en
 inconstitutioneel.

II. Hij behandelt alsnu de *omstandigheden*, die tot deze wet hebben, aanleiding gegeven. Hij treedt terug, in de eerste plaats, tot de organisatie der Hervormde kerk. Naar zijne meening had de minister van Rosenthal die nooit aan zijne goedkeuring moeten onderworpen hebben, want dan hadden er geene reserves te pas gekomen, die zoo zeer het misnoegen hebben opgewekt. Maar hij herinnert zich dan ook, dat de minister van Bosse, die naderhand werd belast met de waarneming van het departement voor de Zaken der Hervormde Eeredienst enz., had te kennen gegeven, dat hier ten eenenmale eene *éénzijdige* handeling van den heer van Rosenthal had plaats gehad, en dat het gouvernement voornemens was op die eenzijdige daad terug te komen. De spreker komt nu op het R. C. kerkgenootschap, hetwelk zijne regeling had gevraagd. Het gouvernement heeft daartoe de toestemming gegeven. Het ministerie moest dit wel toestaan, omdat de Grondwet het voorschreef en omdat de Kamer er zelve hij herhaling op aangedrongen had. Ook de tegenwoordige ministers van Hall en van Doorn hebben meermalen op de onafhankelijke vestiging van het R. K. kerkgenootschap aangedrongen. Overigens heeft het vorige ministerie ten deze niets gedaan zonder overleg met den pauselijke stoel, en heeft het omtrent die regeling mededeeling gevraagd, zoo wel ten aanzien der wijze als van den tijd, waarop die organisatie zou plaats hebben. Maar dan bestaat er ook geen recht om zulke grievende beschuldigingen tegen het vorige Ministerie kenbaar te maken, als gisteren door den heer VAN LIJNDEN was geschied. Hij vraagt toch of het Ministerie niet werkelijk heeft gewaakt, naar het voorschrift der Grondwet? Welke waakzaamheid heeft dan dat Ministerie toch uit het oog verloren? Dit aan te toonen, daartoe is men in gebreke gebleven.

De Spr. staat stil bij het verschil in de opgaven nopens de voorafgaande mededeeling van de invoering der hiërarchie. De Spr. vestigt daarbij de aandacht op den brief van den heer Van Zuijlen van Nyevelt aan den Voorzitter, die dezer dagen in de dagbladen is opgenomen, en waarbij die gewezen minister met alle kracht tegen de bewering van ANTONELLI protesteert. Hij gelooft dat de verklaring van een man, die zoo hoog in achting is bij alle weldenkenden, wel boven allen twijfel mag worden verheven. Hij vraagt dus alsnog aan de tegenwoordige Regering, welke dan toch die bewijzen zijn, waarvan de kardinaal ANTONELLI spreekt.

III. De Spr. treedt alsnu in de beschouwing van de wet zelve, en die beschouwing komt daarop neder: a. dat de wet is ongrondwettig; b. dat zij niets regelt; c. dat zij onregtvaardig is.

Spr. acht de onregtvaardigheid der wet reeds gelegen in de afzonderlijke regeling der zaak en stelt in het licht, dat het recht tot het nemen van zoodanige beperkende maatregelen als de verschillende bepalingen aan de hand geven, er toe leiden zal om in de toekomst de ongelijkheid en onregtvaardigheid nog verder uit te breiden. Met referentie tot de bijzondere punten onder la B aangestipt, wijst hij daartoe voornamelijk op den inhoud van art. 5 der voordragt. Hij zal zijne stem tegen het ontwerp uitbrengen.

De heer VAN WINTERSHOVEN, schoon ongenegen, door eene herhaling van de verschuilde ingebrachte argumenten den loop dezer lang gerekte beraadslagingen nog te verlengen, is nogtans verplicht zijne stem tot afkeuring van dit ontwerp toe te lichten, een ontwerp dat hij ongrondwettig beschouwt en als van eene gevaarlijke strekking, dat, wet geworden, de noodlottigste gevolgen zal na zich slepen. Hij beweegt zich ongaarne op het terrein, waarop de vergadering thans is geleid. Uit die godsdienstige discussien zijn niets anders te wachten dan bittere gevolgen, dan tweedragt tusschen de zonen van hetzelfde Vaderland. Hij zal daartoe geene aanleiding geven; hij zal zorgvuldig vermijden de ophaling van de geschiedenis die daartoe aanleiding gaf; maar er is eene omstandigheid, waarover hij het stilzwijgen niet mag bewaren: het betreft de afwezigheid van den minister voor de R. C. Eeredienst, den heer Lightenvelt. Hij zal niet spreken van de kunstmatige opwinding der gemoederen reeds lang vóór het nitvaardigen der allocutte. Hij acht dit onnoodig; het staat nog levendig voor den geest en de onpartijdige geschiedenis zal het eenmaal opteekenen en voor hare uitspraak omtrent de handeling van het R. C. kerkgenootschap in 1853, behoeft hij niet te vreezen. Maar hij moet ernstig afkeuren en het komt hem onbegrijpelijk voor, dat een staatsman, die belast is met de bescherming der godsdienst van een aanzienlijk deel der natie op dit oogenblik uit deze vergadering en uit dit land verwijderd is. Hij moet het ernstig afkeuren, dat op het oogenblik dat eene wet als deze zal worden tot stand gebracht afwezig is een minister, die geacht moet worden het best met de behoeften van het R. C. kerkgenootschap bekend te zijn. En nu ontwikkelt de spr. de ernstige bezwaren, die bij hen tegen deze wet bestaan. Wat 1° hare ongrondwettigheid betreft, vereenigt hij zich volkomen met de gronden door de heeren DE MAN en VAN NISPEN aangevoerd. Hij zal er niets meer bijvoegen; nadat die beschouwing was ontwikkeld door twee leden van de vergadering, die deel hadden genomen aan de grondwets-beraening, die nog onder dezelfde banier van vrijheid en onafhankelijkheid strijden, en wier argumenten voor geene gegronde tegenspraak vatbaar zijn. Hij komt ten sterkste op tegen de wijze, waarop men in deze preventief stelsel heeft verdedigd, waarin men zoover is gegaan om op te klimmen tot de Unie van Utrecht en al hetgeen daarmede in verband staat. Hij vreest dat men door eene zoo noodlottige vermenging van politiek en godsdienst, meer en meer zal achteruitgaan en van de grondwettige waarborgen zal worden beroofd. Indien hij nu voor een oogenblik kon aannemen, dat preventie geoorloofd ware, dan moet hij een blik werpen op het ontwerp; en als hij dan de onderstelling zou deelen, dat de Koning moest waken door middel eener preventieve wet, dan vraagt hij, of dit ontwerp overeenkomt met de groote be-

ginselen van godsdienst-vrijheid, bij de Grondwet van 1848 gewild. Deze wet heeft één kenmerk, één karakter: willekeur en overheersching en inmenging van den Staat in godsdienstzaken, zelfs na de veranderingen in het ontwerp gebragt. De vrijheid der kerkgenootschappen is daarbij geheel overgelaten aan de willekeur der uitvoerende magt, niet in *bijzondere*, maar in *alle* gevallen; en, schoon gericht tegen de R. Katholijken, blijft de wet een gevaarlijk wapen in de hand der Regering tegen *alle* kerkgenootschappen. Eene tweede reden van verwerping vindt Spr. in hare te late indiening waardoor men een weg is ingeslagen, strijdig met de belangen en de eer van Nederland. Hij moet hier nog een woord spreken over het gemengd terrein; waarover door zoo velen is gehandeld. De Grondwet kent niet de onderscheiding van gemengd of niet-gemengd terrein; zij wil de kerkgenootschappen vrij hebben en onafhankelijk van allen invloed. Dat gemengd terrein is door de voorstanders dezer wet zelve nooit verlangd. In dat gemengd terrein ligt toch opgesloten de medewerking tot de benoeming van geestelijke hoofden of tot de bepaling van geestelijke jurisdictie, voortvloeiende uit de concordaten, en in 1841 heeft men tegen *alle* concordaten en dus tegen *alle* gemengd terrein geijverd. Nu er dan eene regeling zal tot stand komen; mits afziende van concordaten, zou men dan het equivalent daartegen willen terughouden? Zal de meerderheid in Nederland de goede trouw in zulke mate willen schenden? Daartegen moet hij opkomen. In de *derde* plaats acht hij de Kamer volslagen onbevoegd tot de aanneming eener wet, die men zoo terecht genoemd heeft «het *April-protest* in wettelijken vorm. Spr. schildert de noodlottige gevolgen daarvan. Hij herinnert ten slotte aan de vermaning van GUIZOT, gedaan onder de indrukken der gebeurtenissen van 1848, en geeft wel in bedenking, die niet in den wind te slaan, om aan de hartstogten geen voedsel te geven.

De heer VAN LENNEP betwijfelt of, wanneer de aangeboden wet moet strekken, om veler gemoederen gerust te stellen, de Ministers daartoe wel den meest geschikten weg hebben gekozen. Het is reeds bij het adres gezegd, dat de Ministers zich niet op zoo onzijdig, haast onverschillig standpunt hadden moeten plaatsen, maar eene meer stellige kleur aannemen; ten einde reeds van den aanvang te zien, of zij de meerderheid in de Kamer hadden; door de tegenwoordige discussien is men intusschen bevestigd geworden, dat de Kamer is noch ultramontaansch noch vrijzinnig. Moet nu de wet dienen, om dat gedeelte der Natie, hetwelk in hetgeen hem heilig en dierbaar is, geschokt is, gerust te stellen, dan had men, volgens Spr., langs een' anderen weg tot dezelfde resultaten kunnen komen. Men had aan den eenen kant langs diplomatieken weg kunnen onderhandelen, en aan de andere zijde, zoodanige besluiten nemen als de Grondwet veroorlooft, behoudens verantwoordelijkheid der Ministers. Nu echter eenmaal de wet is aangeboden, zal Spr. niet vragen, of zij is tijdig, maar alleen of zij met de Gwt. overeenkomt. In het Vle Hoofdstuk van de Gwt. zijn twee belangrijke woorden: «beschikken en waken.» Op gelijke bescherming heeft elk kerkgenootschap aanspraak: zij is een pligt van elk bestuur, van elk ambtenaar: zij is het ook van de Vertegenwoordigers. Dat spreker van dien pligt doordrongen is, zal hij aantoonen door te releveren een woord, gisteren gesproken. Het is niet te verwonderen, dat bij discussien van zoo teederen aard, aan een der leden iets zou ontvallen, wat voor anderen grievend is. Het zou zelfs verschoonbaar zijn. Spr. is zelfs dankbaar voor de waardigheid en welwillendheid, welke de discussien tot heden gekenmerkt hebben. Hoe ook de uitslag daarvan zij, die beraadslagingen zullen een monument ter ere der Kamer en der Natie zijn. — Het woord, waartegen Spr. nu protest aantekent, is: *schismatieken*, toegepast op leden van een erkend kerkgen. De Paus mag uit zijn standpunt zoo spreken, en hem redenaar gerust *herétique* noemen. Dit moge in het Vaticaan, maar geenszins hier geschieden. Dit woord te bezigen is onvoorzigtig en onstaatkundig. — En nu tot de beschouwing der wet terugkeerende. onderzoekt hij de beteekenis van het woord *bescherming*. Daarin ligt van zelve opgesloten gemis van een gedeelte zijner vrijheid. De beschermde verkeert tegenover den beschermeling steeds in een' staat van afhankelijkheid. De ouders verleenende mede gelijke bescherming aan hunne kinderen, maar *waken* dat zij van de vrijheid geen misbruik maken. Er is aan geene algeheele vrijheid der kerkgen. te denken, zonder beperking door eene wet. Wat nu betreft het recht daartoe door de Gwt., hieromtrent zal Spr. in geen onderzoek treden nopens gewisselde stukken, nopens de inlichtingen of verklaringen, welke mogten gegeven zijn. Hij vraagt toch of ooit eenig minister, — hij zegt niet van dit of van een vorig ministerie, maar b. v., ten einde niemand te kwetsen, een minister van vóór 1830, — ten einde eene wet er door te halen, eene verklaring daaraan zou gegeven hebben, met het gezond verstand en de waarheid in strijd? Die gedachte maakt Spr. huiverig, iets anders dan de letter van de Gwt. te nemen. En wanneer nu in 1848 verklaringen zijn gegeven in strijd met die letter, dan heeft de kamer zich laten verschalken. En dus nu de letter der Gwt. nemende, dan is voor Spr. de beteekenis van het woord *waken* niet twijfelachtig. Dit was het hem ook niet, reeds toen hem het ontwerp door den Minister DONKER CURTIUS als project werd gezonden. ten einde het, zoo ver taal en stijl betreft, te retoucheren. Hij had op dat woord geen aanmerking. *Waken* is zorgen, vooraf zien, niet wachten. De kapitein waakt dat zijn schip niet tegen de rotsen stote: hij zorgt vooraf. De moeder waakt voor het welzijn der kinderen, doch wacht niet dat hun een ongeluk zij overgekomen. Spr. wijst op de nadeelen, wanneer men het waken bij repressie zou bepalen. Stelt eens, dat de Mormonen, dat de naaktloopers, de *Thoughts*; uit Indië, zich hier vestigen. Zal men dan dan wachten, totdat

men de sectarissen in het costuum van *Adam en Eva* zou zien loopen, of dat laatstgen. eenige moorden bedreven hadden, voordat men zou waken, en zou men dat niet *a priori* trachten te beletten. Dichterlijke voordragt zal men zeggen, welnu Spr. zal een positief voorbeeld aanhalen. De besnijdenis behoort bij een erkent en geacht kerkgenootschap tot het waken der godsdienst, en evenwel bestaat er sedert Julij 1811 een kon. besluit, bepalende, dat hij, die de operatie doet die niet mag uitvoeren dan na examen, waarbij een lid der geneeskundige commissie moet tegenwoordig zijn. Dit is dus wel degelijk een preventieve maatregel. Uit dit alles treedt Spr. dat besluit, dat eene wet mag worden daargesteld: de aangeboden voldoende is, zal Spr. bij de behandeling d' artikelen onderzoeken.

De heer LUIJBBEN vraagt het woord tot beantwoording van een persoonlijk feit, wegens het door hem gebezigde woord *schismatieken*. — Op aandrang van den Voorzitter ziet hij daarvan echter af, tot dat de rei der sprekers zal zijn gesloten.

De heer GODEFROI gelooft, dat eene preventieve wet voortvloeit uit het standpunt van den Staat tegenover elk individu, vereeniging of zedelijk ligchaam, dat zich op zijn gebied bevindt. Dat standpunt wordt aangewezen door het doel van den Staat, d. i. regtsveiligheid, openbare orde en rust. Dit kan niet bereikt worden bloot door herstel van gemaakte inbreuken op die orde en rust, maar moet de Staat gewapend zijn met een middel om die inbreuken te voorkomen. De vorige Spr. heeft reeds op de hem eigenaardige wijze het ongerijmd van dat lijdelijk aanzien betoogd. Dat recht van den Staat, om elke stoornis der openbare orde en rust te verhoeden, kan toegepast worden op elke handeling, waaruit stoornis kan ontstaan. Dat recht is zo verbonden aan het doel dat men beoogt, handhaving van orde en rust, dat dit niet in eene wet behoef geschreven te staan. Maar het kan aan den anderen kant in eene geschreven wet worden beperkt of ontzegt. Spr. wijst hier b. v. op Art. 8 Gwt. Daarbij wordt voor de drukpers het preventieve speciaal verboden. Omtrent de kerkgen. vindt men deswege in de Gwt. geene enkele bepaling. Maar men beroept zich op de vrijheid van Godsd., bij de Gwt. ge waarborgd, welke geene preventie zou dulden. Toegestaan: maar voor de vrijheid van godsd. geldt hetgeen geldt voor elke vrijheid, dat zij begrensd wordt op het gebied, waarop het is verleend. Spr. treedt in meerdere ontwikkelingen.

De Gwt. zegt dat wat al dan niet tot het wezen der kerk behoort, beslist wordt door den Staat, dus eene bevestiging van hetgeen reeds van zelve uit een algemeen beginsel volgde. Nu is slechts de vraag, hoe de beslissing moet geschieden? Spr. gelooft niet, dat dit anders kan dan door eene wet. Men wijst daarbij op het Kon. prerogatief. Maar Spr. begrijpt niet, hoe men, daar waar het geldt de toepassing van het Strafwetboek, volgens besluiten zou willen handelen. De Koning heeft teregt begrepen, dat dergelijke bepalingen buiten zijne bevoegdheid zijn, en Spr. wil dan ook niet wezen *plus royaliste que le Roi*. Spr. meent alzoo aangetoond te hebben, dat de Gwt. toelaat een zoogenaamd preventief toezigt van den Staat over de kerkgen.; dat de Staat daartoe het recht heeft, mits niet tredende op het gebied der Godsdienst; dat de beslissing over hetgeen al dan niet tot dit terrein behoort, aan den Staat is, en dat dit bij de wet moet geschieden.

Hij hecht gewigt aan hetgeen door een lid gezegd is omtrent Art. 291 en volgg. *Code Penal*. Dat lid getroostte zich, bij de, naar zijne meening, onvolledigheid der wet, dat die artikelen toch nog zouden blijven bestaan. Spr. is van eene andere meening, en gelooft dat, voor zoover het betreft de godsd. vereenigingen, de tegenw. wet gemelde artikelen zal doen vervallen. Hij verkeugt zich daar ook over, en dat is eene noodzakelijkheid te meer voor de tegenw. wet.

Hij zegt het den heer TEN CATE na, wanneer men hem onbetwistbaar zal hebben aangetoond, dat in de wet zich nog iets bevindt wat treedt op het godsdienstig terrein, hij alsdan zal medewerken om haar daarvan te zuiveren. Zijne beoordeeling der wet is een koud, maar een gemoedelijk onderzoek van een Nederl. staatsstuk. Hij is daarbij geheel vrij van den invloed van enige politieke drijfveer. Welken verderen loop de beraadslaging ook moge nemen, hij zal zich door zoodanige drijfveeren niet laten leiden, noch tot verwerping, noch tot aanneming der wet.

De heer VAN DER BRUGGHEN merkt op, dat de as en de spil, waarover de discussien over dit ontwerp in deze vergadering zich wentelen, eigenlijk deze zijn wat onder een praeventief en repressief stelsel moet worden verstaan. Voor praeventief wordt gehouden elk stelsel of elke wet, die eene daad strafbaar maakt, die op zich zelve niet strafbaar is, terwijl het repressief stelsel daden straft, die op zich zelve reeds strafbaar zijn. Als hij nu deze definitie aanneemt, dan komt het hem voor, dat het geheel onderscheid slechts in schijn bestaat, dat het slechts eene schaduwis. Elke preventieve wet is eigenlijk eene repressieve daad.

De vraag dus van repressie of preventie kan ter zijde worden gesteld. Is dit zoo, dan blijven er slechts twee vragen over. 1° bestaat er werkelijk noodzakelijkheid om zekere categorie van daden, met het oog op de tegenwoordige omstandigheden, tegen te gaan en ze des noods strafbaar te stellen; met andere woorden is deze wet geoorloofd? en 2° is nu het verbieden van die daden, waartegen het ontwerp gericht is, strijdig met het hoogste recht? wordt dat door zoodanige greep in het leven en in de individualiteit gedaan, dat daardoor het leven wordt belemmerd of afgesneden? — Zijn oordeel over deze wet is van de beantwoording dier vragen afhankelijk.

Bij de behandeling der artikelen zal het de tijd zijn te onderzoeken of de wet werkelijk noodzakelijk is, en of zij ook te diep in het leven van eenig kerkgenootschap, en vooral van het R. C. treedt. Hij hoopt, dat deze zaak zal

worden besloten op eene wijs, dat zij der vergadering en der Natie tot eere strekt. Men houde in het oog, dat alle leden op eene enkele uitzondering na, zijn zonen van hetzelfde vaderland niet alleen, maar ook van dezelfde Christelijke Kerk schrift waarheid, liefde en verdraagzaamheid voor. Houdt men die regelen in het oog, dan vreesst hij niet, dat deze wet er toe zal leiden, dat iemand worde gekrenkt of dat iemand over hare vaststelling zich zal hebben te beklagen; of dat men immer dit ministerie of de wetgeving zal kunnen verwijten, dat ze hebben medegewerkt om deze wet tot stand te brengen.

De Heer VAN DER VEEN verklaart zeer kort te zullen zijn, om niet in herhalingen te vervallen. Hij vindt in de regeling bij de wet van een toezigt op de kerkgenootschappen geen grondwettig bezwaar; welk gevoelen hij, ondanks de beloofde beknoptheid, zeer breedvoerig toelicht op gronden, reeds vele malen in de discussien aangevoerd.

Alleen meent hij, dat zoodanige wet niets mag gebieden om iets te doen, maar slechts mag verbieden, gebieden om iets na te laten.

Aan die beginselen de wet toetsende, erkent hij, dat zij is partieel, en ofschoon hij in den regel een vijand van partiele regeling is, zal hij nogtans ditmaal niet weigeren daartoe mede te werken, na pogingen te hebben aangewend om de wet zoo volledig mogelijk te helpen maken.

De Spr. betreurt de noodzakelijkheid van het tot stand brengen eener zoodanige wet; maar hij mag niet aarzelen bij te dragen, om de geslokte gemoeieren gerust te stellen. Maar dan moest de wet de onrust niet verplaatsen van de eene zijde naar de andere; zij moest trachten, die geheel weg te nemen, en dat zal geschieden als uit de wet de bepaling van hare terugwerkende kracht zal zijn geligt.

Zonder dat en zonder eene aanmerkelijke wijziging van art 1., dat de Spr. naar de tegenwoordige redactie acht te zijn in strijd met de Grondwet, zal hij zijne goedkeurende stem aan de wet moeten weigeren.

De Heer BOSSCHA verklaart, dat elke wet, regelende het Kerkelijk Staatsregt, tweërlei doel beoogt. Vooreerst de bescherming der godsdienst-vrijheid; en ten tweede, dat het Staatsgezag gehandhaafd worde in de magt om zijn pligt te vervullen. Het eerste punt is bereids door vorige spr. voldoende aangetoond; hij zal slechts over het tweede punt het een en ander in het midden brengen.

Er zijn scherpe verwijten gerigt geworden tegen de dui-zende personen, die zich, geschokt in hun nationaal gevoel, tot den Koning hebben gewend. Spr. meent verplicht te zijn, de bedoeling der adressanten in het ware daglicht te moeten stellen, ten einde aan te toonen, dat zij niet gedreven waren door de dusgenoemde bisschopsvrees.

De organisatie der bisschoppen werd door die adressanten niet beschouwd als eene bloot kerkelijke organisatie. Wat den Roomschen toescheen te zijn een geschenk van den Paus, kwam hun voor te zijn eene politieke greep van de curie van Rome in het Staatsgezag van het Vaderland; was voor hen eene inwerking in het Staatsleven van het land. De allocutie had een duidelijker blik doen werpen in de ultramontaansche politiek met betrekking tot ons Vaderland, en die blik kon niet geruststellend zijn. Spr. gaat de politiek na, welke sedert de 11de eeuw was gevolgd en dan moest hij tot de slotsom komen, dat de pausselijke politiek niet kerkelijk was, maar steeds op het wereldlijk gebied trachtte te treden.

Daarom ook had hij met leedwezen gezien, dat de bepaling van den eed uit het wetsontwerp was weggenomen; immers de thans gewijzigde eed der bisschoppen bevatte niets anders dan de verklaring, dat hij die den eed aflegde individueel meende, dat hetgeen hij had gezworen niet was in strijd met de getrouwheid, aan den Koning verschuldigd. Die eed, in verband beschouwd met de ultramontaansche rigting, leverde voor hem geenerlei waarborg op.

De adressanten waren dus door hun gevoel geleid geworden, om zich tot den Koning te wenden; en de Koning was volgens de Grondwet verplicht te zorgen voor de onafhankelijkheid van den staat. Die onafhankelijkheid kon niet gehandhaafd worden, wanneer hem geene wettige wapenen werden verleend, om die te verdedigen tegen eene magt, welke als de hoogst bestaande steeds wilde erkend zijn.

Wat nu de wapenen betrof, die hier ter bekrachtiging aan de Kamer werden aangehouden, zij kwamen den spr. voor veel te zwak te zijn; maar dit was ter verantwoording der Regering, die ze voorstelde. Hij voor zich zou de verantwoordelijkheid niet, op zich durven nemen, van die wapenen te weigeren aan de Regering; en hij zou dus stemmen voor de wet, mits zij door amendementen niet van alle kracht beroofd werd.

De Heer VAN DER POEL treedt in zeer uitvoerige beschouwingen niet slechts over de wet, maar vooral over de aanleiding daartoe en de gebeurtenissen, die sedert April hebben plaats gegrepen.

Volgens den Spr. is de wet geoorloofd naar de Grondwet; en zij is tevens noodzakelijk ter afbakening van het gezag der R. C. kerk.

Uit de Grondwet leidt de Spr. volkomen voor de Regering de bevoegdheid af, om preventieve bepalingen vast te stellen. Hij meent, dat de Grondwet ze niet slechts toelaat, maar uitdrukkelijk op het oog heeft gehad.

Wat de aanleiding der gebeurtenissen betreft, de Spr. herhaalt daaromtrent al hetgeen reeds zoo vele malen is betoogd geworden, zonder een enkel nieuw gezichtspunt daarover te openen. Ten aanzien van de aantijgingen tegen het ministerie, slaat die Spr. den weg in, gister door den heer VAN LINDEN gebaad.

Uitdrukkelijk zich voor de wet verklarende, betreurt de Spr. almede de afwezigheid van den heer LIGHTENVELT, en vreesst dat de wet, zoo als die nu is gewijzigd en verzwakt, slechts eene schijn-bevrediging zal wezen.

Graaf SCHIMMELPENNINCK is alsmede voor de wet, op dezelfde gronden als zoo vele andere sprekers, Noodeloos ware het hier, te herhalen al de argumenten voor de wet, bereids in de Kamer aangevoerd. Morgen voortzetting ten 10 ure.

Buitenland.

De dagbladen deelen thans het manifest mede, dat de Turksche regering, voor de al of niet gegronde toetreding tot de nota uit Weenen heeft uitgevaardigd. Daarin wordt op het behoud der eendragt onder de bevolkingen van verschillende godsdiensten in Turkije aangedrongen; dit stuk schijnt nog al een gunstigen indruk te Konstantinopel te hebben gemaakt.

Er is door de Parijsche Patrie een telegraphisch bericht medegedeeld uit Triest, volgens hetwelk de Sultan was toegetreden, maar dat hij geen gezant naar Petersburg zou afvaardigen vóórdat de Vorstendommen waren ontruimd. Nu blijkt het, dat dit telegraphisch bericht geheel verzonnen is, zoodat de toetreding van de Porte nog in het onzekere is. Welonderrigte lieden twifelen er wel niet aan, dat die zal volgen, doch de Patrie heeft, wegens het opnemen van een ongegrond bericht, eene waarschuwing gekregen. De eigenaar, de heer Desamarre, was daarover zoo gevoelig, dat hij zijn blad wil verkoopen.

Er hebben bij gelegenheid der feesten te Parijs vele benoemingen tot ridders van het legioen van eer en bevorderingen bij het leger plaats gehad.

Uit Spanje wordt gemeld, dat de gezant te Washington, de heer Calderon, de portefeuille van buitenland-sche zaken aanneemt. De stad Buenos-Ayres is thans van de land- en zeezijde weder open, daar ook het eskader Urquiza verlaten heeft.

In Mexiko kanten de dagbladen zich sterk tegen het herstel van den Spaanschen invloed, onder een of anderen naam, in dat land.

Binnenland.

's Gravenhage, 17 Augustus.

Z. M. heeft benoemd tot burgemeester van Ooster- en Sir-Jansland A. van der Have. en tot substituut-officier bij de arrondissement-regtbank te Leeuwarden, mr. J. H. Albarda, advocaat aldaar.

Graaf Schimmelpenninck was heden de laatste spreker in de Tweede Kamer. Nog zijn ingeschreven de heeren Beens, Storm, de Brauw, Jaspers, Westerhoff, van Rappard, Bieruma Oosting, van Akerlaken, Groen van Prinsterer, Reinders, van Heiden Boinestein, van Asch van Wijk, Dirks, Rijk, Engelen, van Bosse en de Lom de Berg.

Nog vele anderen leden hebben nogtans bepaald hun voornemen te kennen gegeven, dat zij als sprekers over de wet zullen optreden.

De Nieuwsbode verklaart heden van allen grond ontbloomt het "algemeen verspreid" gerucht van eene verandering in de samenstelling van het Ministerie.

Dat is al heel onhandig van het politie-blad. Wie heeft dat gerucht verspreid? Was het "algemeen" verspreid?

De teregtwijzing van de Nieuwsbode is, op het minst genomen, zeer zonderling.

Minder zonderling echter schijnt zij ons toe, als men gedachtig is de politiek van den Heer VAN HALL: bieden, loven, dingen, transigeren.

De mogelijkheid, dat eene ministriële portefeuille in het verschieft vacant komt, kan veel welligt afdoen, om, met het oog op de aanhangige wet, de meerderheid met een paar gewigtige stemmen vice-versa te doen aangroeijen.

Omtrent het voorgevallene te 's Bosch (zie ons n° van 13 dezer) schrijft ons heden een ander onzer correspondenten het volgende:

"De kolonel van het garnizoen heeft, waarschijnlijk ten gevolge uwer mededeeling, aanschrijving ontvangen van het Ministerie van Oorlog, om inlichtingen, en om een streng onderzoek te doen naar hetgeen zou zijn voorgevallen.

"Ik heb uit den mond van een hooggeplaatst en zeer geloofwaardig persoon vernomen, dat het feit op het volgende moet neder komen.

"De twee pastoors langs het kanaal wandelende werden door twee onder-officieren bespot en uitgejouwd ten aanhoore van aldaar aanwezig werkvolk, dat nu de onder-officieren, onder dreigende houding tot aan de kazerne achtervolgde, alwaar deze kunne beleedigende bewoordingen herhaalden, hetgeen ten gevolge had dat er een ernstig gevecht tusschen de protestantsche en katholieke militairen opgevolgd is.

"Ik kan hierbij voegen, dat er in gemelde stad eene sterke opgewondenheid heerscht, die welligt spoediger en tot ernstiger gevolgen zal overslaan dan men elders welligt denkt. Met het geringste vlammetje is de lont

aan het branden en alvorens die gebluscht is, kunnen de betreurenswaardigste tooneelen voorgevallen zijn.

Het eerste bericht van een ander onzer correspondenten was dus niet in allen deele juist. Het feit zelf is ons echter thans gestaafd door een berichtgever, wiens waarheidsliefde boven elken twijfel verheven is en wiens maatschappelijken stand hem in staat stelt, de zaak van nabij te weten.

Dat de 's Gravenhaagsche Nieuwsbode het geheele bericht verklaart te zijn "uit den duim gezogen" is begriepelijk, even begriepelijk, dat wij van eene geachte zijde uit 's Hertogenbosch aanzoek hebben ontvangen, om het geheele bericht in te trekken. De politie-courant, de autoriteiten, en het Ministerie allen hebben er belang bij, zulke feiten te loochenen. Bij de pertinente bevestiging nogtans van onze correspondenten, wat het feit aangaat, mogen wij daartoe uit liefde tot de waarheid niet besluiten.

Reeds meermalen hebben wij de aandacht onzer lezers gevestigd op de hollandsche vertaling van het merkwaardige werk: Gedenkschriften van den graaf van der Duijn van Maasdam en van den Baron van de Capellen, bijeenverzameld door baron VAN GROVESTINS.

Wij ontvangen thans de derde en vierde aflevering van dit werk, die in belangrijkheid van inhoud niet onderdoen voor de eerste en tweede afleveringen.

De uitgever schijnt bij de uitgave met allerlei moeilijkheid te kampen te hebben. Daaronder behoort, dat er dagbladen zijn die weigeren advertentiën ter aankondiging van de verschijning van dat werk te plaatsen.

Onder die dagbladen behoort ook "de Nederlander." De uitgever ontving met bijgaanden brief de advertentie terug, die hij ter plaatsing in de Nederlander had opgezonden.

"Mijnheer! Ik heb de eer UEd. nevensgaande advertentie, om ter plaatsing in de Nederlander toegezonden, beleefdijk terug te zenden, daar de redactie, nu gelijk vroeger, zwarigheid maakt om advertentiën te plaatsen, die geheel met hare gevoelens in strijd zijn.

Met achting. Namens de administr. v. d. Nederlander, DE BREE JR.

Utrecht, 11 Aug. 1853.

De Nederlander plaatst alzo geene advertentiën, dan die geheel met hare gevoelens overeenkomen.

En de Revolutie arabica?
En de Holloway's pillen?
En de pillen van pater Bonijver?
En de hoofdartikelen door de Nederlander reeds geleverd over de gedenkschriften van den graaf v. d. Duijn?
En de Nederlander, die het eerst van allen het bestaan van dat werk, waarvan hij nu de aankondiging onder de rubriek zijner advertentiën weigert, aan het groote publiek heeft kenbaar gemaakt?

* Men heeft gisteren een aanvang gemaakt met de kruin der fondering te ontblooten, waar het monument, aan de nagedachtenis van wijlen Z. M. Koning Willem II gewijd, zal worden opgerigt. Men plaatst eene tiëning rondom die plek, ten einde de werklieden ongestoord hun werk te laten verrigten. Van goederhand zijn wij onderrigt, dat in het laatst van September de beelden op het voetstuk zullen worden gesteld; deze staan ter verzending gereed, zoodra het piedestal zal zijn geplaatst. — Het is te bejammeren, dat de fondering, door de heeren van Zanten en de Groot geheel op hun eigen kosten gelegd, verholten moet blijven. Dit uitmuntend stuk metselwerk was waardig, even als het monument zelve, het oog van het publiek te vestigen: het is eene schoone en kostbare bijdrage tot de oprigting van dit gedenkstuk. Wij vernemen ook, dat de heer Ellinkhuizen voor zijne rekening de omheining maakt en plaatst, welke thans op het Buitenhof wordt gesteld.

* Gisteren avond heeft de 's Gravenhaagsche afdeling der vereeniging ter bevordering van fabriek- en handwerknijverheid eene bijeenkomst gehouden tot het bespreken en opmaken eener aanbeveling aan de Haagsche kiesgeregtigden ter benoeming van zeven leden voor de hier op te rigten kamer van koophandel en fabrieken. Het denkbeeld tot die oprigting, van deze vereeniging uitgegaan zijnde, is het niet dan zeer doelmatig te achten dat ook zij meer speciaal een werkdadig aandeel neemt aan de bevordering van goede keuzen. Getrouw aan die roeping, zijn dan ook vooral de beginselen en eigenschappen besproken, welke bij zoodanige keuzen bovenal in aanmerking dienen te komen, en is, na de liberatie, overgegaan tot het maken van een gros waarvan de uitslag was, dat bij eerste stemming dadelijk de volstreckte meerderheid der aanwezige leden op zich vereenigde, de heeren P. Vankeulen, reeder te scheveningen, lid van den gemeenteraad, G. L. Keurenaer in wissel en wat tot den gemeente-oud-trekking heeft, zoo ook mede-directeur der Haagsche assurantie compagnie voor brand en zeegevaar; J. B. Maxwils, houthandelaar en ambtenaar; M. L. Heermans, rijtuigfabrikant en B. J. Bathoven, eigenaar van de ijzergieterij, lood- en koperplaterij; terwijl vervolgens na twee vrije stemmingen voor de nog ontbrekende

twee leden, ten slotte eene overstemming plaats had uschen de vier personen, die de meeste stemmen op zich vereenigd hadden, zijnde de heeren Perk, Borst, van Cleef en van Heijnsbergen; en zijn daaruit gekozen de heeren Perk, bierbrouwer en mouter, en van Heijnsbergen, fabrikant in militaire ornamenten en goud- en zilverdraad-trekkerij, welke alzoo het zevental voltallig maken. En is besloten van wege de vereeniging de vereischte openbaarheid aan den uitslag dezer keuze te geven, ten einde de kiezers hetzij in of buiten de vereeniging, tot aanbeveling te strekken, en zij daarop zoodanig acht zouden kunnen slaan, als zij in het belang van eene goed zamengestelde vertegenwoordiging van handel, fabriekswezen en handwerksnijverheid, zullen vermeenen te behooren.

In eenige dagbladen is berigt, dat het slot Loevestein zou gesloopt en in een bomvrij fort herschapen worden. Gelukkig voor de eerwaardige overblijfselen der oudheid, is deze tijding minder juist. De vertimmeringen toch bepalen zich enkel tot het inwendige; onbruikbaar gewordenen trappen worden weggebroken en door nieuwe vervangen; bijna ontoegankelijke vertrekken toegankelijk gemaakt; zwakke vloeren opgeruimd en in plaats daarvan bomvrije gewelven gelegd enz.; doch een en ander zoodanig dat van buiten af geene of weinige veranderingen gezien worden en alle geschiedkundige herinneringen gespaard worden. U. C.

Onze correspondent te SITTARD meldt ons: "In de afgelopen week is te dezer stede, namens het Israëlitisch kerkgenootschap, eene collecte gehouden ten behoeve der in opbouw zijnde nieuwe synagoge, met het voor de bewoners van Sittard streelend gevolg, dat, zonder onderscheid van gezindheid of stand, zelfs de onvermogens, zich door milde bijdragen hebben onderscheiden, en dat bovendien overal aan de heeren collectanten een onthaal is te beurt gevallen, dat het schoonste bewijs heeft opgeleverd, hoever hier het beginsel van verdraagzaamheid in praktijk wordt gebragt."

Een onzer correspondenten uit Groningen schrijft ons het volgende: Het adres (vermeld in N° 58 der Grondwet), dat dezer dagen door vele Protestantsche ingezetenen te WINSCHOTEN, aan de Tweede Kamer der Staten Generaal is ingezonden, aangaande de behandeling der wet, ter regeling van het toezigt der onderscheidene kerkgenootschappen in Nederland, heeft, naar wij van goederhand vernemen, in de omliggende plaatsen, vooral in het Oldambt, veel bijval gevonden, en men verheugt zich tevens, in het kernachtig en ronde adres dat uit SNEEK aan Z. M. den Koning is verzonden. Wij kunnen de verzekering geven, dat met de tekening van het Winschoter-adres, geen de minste kuiperij, noch misleiding heeft plaats gehad; geene vrouwen, geene ondergeschikte dienstbaren, geen ticheljongens, noch kruisjstrekkers, hebben daaraan deelgenomen; uit volle overtuiging, heeft de kern der gemeente, vrij van alle orthodoxie, daaraan belangstellend deel genomen. Die met de liberale beginselen der ontwerpers van genoemd adres eenigzins bekend is, moet hunne loyale handelwijze regtmatig huldigen. Geen wonder dat de bekommring veler verontruste onderdanen, waaronder ook Winschoters, heeft opgehouden, die door allerhande intrigues der bekommerde predikanten in den stroom der Protestantsche beweging waren medegesleept, nu uit volle overtuiging, in het rondborstig verzoek, in genoemd adres voorkomende, deelen, en door hunne naamteekeningen hebben bekrachtigd. Gelukkig, dat er ook te Winschoten even als te Sneek, mannen wonen, die, vrij van alle egoïsme het regte vrijheidsgevoel bezitten, die allen secten-haat schuwen, en zich noch door de geestelijkheid, noch door de zoogenaamde grooten, aan ketens laten leggen, maar die het welzijn en den roem van Nederland zoeken te bevestigen, en alle krijgslisten en hinderlagen der anti-revolutionnaire partij zoeken te verijdelen door streng vast te houden aan de grondwettige leer van niet inmenging in Kerkzaken."

Men meldt uit Enkhuizen, dat de aardappelen-ziekte daar en in de omstreken aanmerkelijk is verergerd. Daarenboven ziet men de sla en snijboonen, vooral de laatste, wegwijnen; vernielende insekten doorknagen er de bladeren van. De longziekte, die in die omstreken hevig woedde, heeft daarentegen bijna opgehouden.

Op den 24sten Augustus zal voor het prov. gerechtshof van Gelderland te Arnhem teregt staan de heer S. P. Langendam, van Nijmegen, ter zake van het des bewust gebruik maken van vervalschte aanslagbilletten voor patent-regt tot staving van kiesbevoegdheid, in hooger beroep eener beschikking van den gemeenteraad te Nijmegen, aan de arr. regtbank aldaar overgelegd. De verdediging zal worden waargenomen door den heer Mr. H. P. G. M. de Man, advocaat te Nijmegen; er zijn, naar men zegt, 27 getuigen tegen den beschuldigde gedaagd.

Op den 24sten vertrekt van Harderwijk, om op den 25sten te Rotterdam aan boord van het schip *Bezoekie*, bestemd naar Oost-Indie, te gaan, een detachement sterk 120 onder-officieren en manschappen, onder kommando van den majoor der kav. bij het O. I. leger, H. W. L. Covperus, en als medegeleiders de heeren L. G. J. van Oyen, 1ste luit. en F. G. Meis, 2de luit. beiden van het wapen der inf., De twee eerste officieren keeren van verlof naar O. I. terug.

Ingezonden Stukken.

Een paar opmerkingen betrekkelijk de kwestie van den dag.

Bij gelegenheid zijner interpellatie (27 Juli) vroeg de heer Dommer aan den minister van Buitenl. Zaken, of het waar was dat de heer Lightenvelt een tegenstander van het voorgedragen wetsontwerp is, dat hij het tot den laatsten oogenblik heeft bestreden, dat hij uit dien hoofde niet hier te lande gebleven is en dat hij de verantwoordelijkheid van het ontwerp niet wenschte te dragen.

Het was maar eene vraag. Ze werd door den minister bepaald ontkennend beantwoord. Hij zeide, "dat geen lid van het ministerie iets gedaan heeft of doen zal (en dat dit ook niet geschied is door den heer Lightenvelt) in strijd met de loijanteit, met de innige gehechtheid en verknochtheid aan den Koning en het vaderland, of met de beginselen van de ministeriële homogeniteit."

Wanneer althans de heer van Hall met die "beginselen" niet de elementair-leer van ministeriële homogeniteit bedoeld heeft, is het antwoord vrij positief en duidelijk.

Maar niet minder positief en duidelijk zijn de woorden, door den heer van Nispen in de zitting van 13 Augustus gesproken. "De heer Lightenvelt verliet het vaderland vóór de aanbidding van het ontwerp, nadat hij zijne volstreckte afkeuring van hetzelfde aan menigeen had doen kennen, en zelfs den wensch geuit had, dat van die meening zou blijven."

Of de heer van Nispen of de heer van Hall heeft de vertegenwoordiging en de natie misleid. Een derde is niet mogelijk.

Het is, meenen we, de pligt der volksvertegenwoordigers, het aanhangig wetsontwerp in geen geval aan te nemen, vóór ze omtrent de zaak met volkomen zekerheid zijn ingelicht.

Alleen de heer Lightenvelt is daartoe in staat. Men verhaalt, dat hij op zijne terugreis naar het vaderland is. Is dat waar? Men behoort dat aan den minister van Buitenl. zaken te vragen.

Is het niet waar, men behoort er dan bij de Kamer over te wijden op aan te dringen, dat zij de Regering verzoeken hem op staanden voet naar het vaderland terug te roepen.

Het geldt hier de vraag, of de natie op de zedelijkheid en eerlijkheid van haar nieuwe ministers zich met grond mag verlaten.

Gelijk de Grondwet zich altijd van onze andere couranten onderscheidt, door dat haar stukken de mérite de l'a-propos hebben, zoo deelde ze de merkwaardige woorden van de Bosch Kemper over de kwestie van den dag reeds vroegtijdig mede. (N° 44.)

Nu het wetsontwerp bij de Kamer in behandeling is, mogen de voorstanders die woorden nog wel eens herlezen.

Die woorden vooral: "De grondwet heeft toegelaten eene eigene zelfstandige inrigting der bestaande kerkgenootschappen."

Het boekje, waaruit ze ontleend zijn, kost niet veel geld. Men zal dan meteen zien, dat de schrijver dier woorden overigens juist geen vriend van Thorbecke's regering-stelsel is.

Ze mogen dat wel in aanmerking nemen, vóór ze hun stem geven b. v. aan artikel 5 van het aanhangig ontwerp.

Waarom nam toch de *Nederlander* die woorden niet over? En de *Fakkelt* niet? En de *Morgenster* niet? En het *Goudsch Kronijkske* niet? En het *Weekblad van Leiden* niet?

Zou men het ook voorzigtig gerekend hebben, die uitspraak van den uitstekenden kenner van ons staatsregt, en hevigen anti-Thorbeckiaan te laten voor hetgeen ze is, tot het wets-ontwerp eenmaal was aangenomen?

Waarom deelde zelfs de groote *Amsterdamsche Courant* ze aan haar lezers niet mede?

Zelfs zij niet, die toch — wanneer we ons niet ten eenemale vergissen, — aan de pen van den heer de Bosch Kemper wel eenige verplichting heeft?

Het moge de voorstanders van het ontwerp tot nadenken stemmen.

16 Augustus 1853.

Advertentiën.

COMESTIBLES

IN DE

KLEINE BAZAR.

147, Veenestraat, 's Hage.

Girkus — onions — chalots — mixed pickle — Piccalilly — Engelsche mostaardpoeder — tafelazijn — fleur d'Orange etc. etc.

(58)

H. MULDER.

NAAR CURAÇAO,

Ligt te ROTTERDAM in lading, om spoedig te vertrekken: het Gezinkt Schoener Kofschip *RIGA*, Kapitein H. BRUINS, voor GOEDEREN en PASSAGIERS. Te bevragen bij den Reeder H. VAN RIJCKEVORSEL, en bij de Cargadoors KUYPER, VAN DAM en SMEER.

(59)

PRIJS-COURANT

VAN

Moderne Meubelen van B. BUNINGH, te Amsterdam.

Haarlemmerdijk bij de Eenhoornsluis of korte Prinsengracht, No. 458.

Fraaije stoelen met haardoek bekleedt à f 4, dito dito canapés f 34, springveren matrassen f 12, massief mahony moderne stoelen van f 9 tot f 14, dito met gegarneerde ruggen van f 12 tot f 17, têts à têt en canapés van f 55 tot f 85, voltaires en andere gemak-fauteuils van f 26 en hooger, alles versierd met rijk ornamentwerk, de kussens met springveren en bekleed met 1ste kwaliteit trijp in alle kleuren; verder alle soorten van smaakvol bewerkte salonmeubelen, alles tegen goedkope doch vastgestelde prijzen en drie jaren garantie; artikelen die niet voorhanden zijn worden binnen zeer korten tijd vervaardigd. (60)

Bij JOH. NOMAN EN ZOON te 's Gravenhage is van de pers gekomen en alom te bekomen

NIEUW HANDWOORDENBOEK

DER

NEDERDUITSCH TAAI.

Verrijkt met eenige duizende Woorden, die in dagelijksch gebruik zijn, en die men vergeefs in alle andere Woordenboeken zal zoeken, door D. BOMHOFF Hz. In gr. 16°; gebonden in fraai linnen band met vergulde rugtitel, 2de druk. f 1.80.

Engelsch-Nederduitsch en Nederduitsch-Engelsch

WOORDENBOEK.

Naar de beste Woordenboeken met zorg bewerkt door H. PICARD. Twee deelen, in één keurig Engelsch-linnen band. f 3.90.

Dit WOORDENBOEK, dat zich vooral onderscheidt van alle anderen, door deszelfs volledigheid, zoowel als door goedkoopheid, wordt een ieder aanbevolen, en vooral ook landverhuizers naar Noord-Amerika.

(61)

Prijs-Courant der Effecten.

AMSTERDAM, 17 Augustus 1853.

Nederland. Pct.		Busland. Pct.	
Ned. W. Schuld. 2 1/2	63 7/8 1/2	Hope 1798/1816 5	108 7/8
Dito Certificat. 3	76 1/2	Dito 1828/1829 5	108
Dito Dito 4	95 1/2 1/2 1/2	Cert. 1831/1838 5	98 1/2
O. I. Leening. 4		Dito Dito 4 1/2	
Amort. Syndic. 3 1/2		Dito Hope 4 1/2	93 1/2
Hand. Maats. 4 1/2	127 1/2	Dito <i>Stiegelt</i> 4	92 1/2 1/2
Belgie.		Dito de Ser. 4	
Certificaten. 2 1/2		Inschr. Assig. 6	74 1/2
D° Rothschild. 2 1/2	53 1/2	Certific. dito. 6	
Frankrijk.		Polen.	
Obligatiën. 3		Obligatiën. 4	86 1/2
Spanje.		Oostenrijk.	
Nieuwe. 1	23 1/2 1/2	Metalliek. 5	82 1/2 1/2
Dito Buitenl. 3	47 1/2 1/2	Dito bet. Amst. 5	95 1/2 1/2
D° Binnel. 3	43 1/2	Dito letter B. 5	95 1/2 1/2
Bew. Sp. Com. 6 1/2		Dito 1847. 2 1/2	42 1/2
Amort. Schuld. 6 1/2		Dito 1851/1852. 2 1/2	42 1/2
Portugal.			
Londen. 5			
Nieuwe. 3	40 1/2 1/2 1/2		

Braz. te Londen 1843, 5 pct. 100; Mexic. te Londen 3 pct. 26 3/4; dito Onb. 26 1/8; Gren., te Londen p. s. 100 2 1/2 pct. 22 5/8; dito Onb. 22 7/8, 9/8; dito Uitg. 9 1/8, 10 1/8.

In geene der genoteerde fondsen was de handel of variatie van mieldenswaardige aard. Hollandsche sluiten bijna als gisteren, en de Buitenl. effecten een weinig flauwer.

Frankfort, Dingsdag, 16 Aug. 5 pct. Metalliek 86 1/2, W. Bank-aktien 1550; Loten fl. 250 126 1/2; 1/8 pct. Spanje 23 5/8; dito 3 pct. 43 5/8; wissel op Ween. 109 1/2.

Oostenrijksche fondsen vaster; Spaansche onveranderd, wissel op Weenen meer aangeboden.

LONDEN, Dingsdag 16 Augustus. Consols op tijd 97 1/2; Mexico N. 3 pct.; Gren. 2 pct. 22; dito Uitg. 9 1/8; Spanje 1 pct. 23 1/2; dito Buitenl. 3 pct.; Certific. 6 1/2; Rusland 5 pct. dito 4 1/2 pct.; Holland 2 1/2 pct.; dito 4 pct.; Sardinie 5 pct. Portugal 4 pct. 43 1/2.

WEENEN, Dingsdag 16 Augustus. Nieuwe Metall. 94 1/2; dito Lett. B. 108 1/2; Lot. v. fl. 250 138 1/2; Lomb. Ven. 99; Bankact. 1406; Zilver 9 1/2; wissel Lond. 10.40; dito Parijs 128 1/2.

PARIJS, Ding dag 16 Augustus. Fr. 4 1/2 pct. tijd 105 1/2; dito 3 pct. op t. 81.15; Spanje Binn. 3 pct. 43; dito 1 1/2 pct. 23; Belgie 4 1/2 pct. 98 1/2; Russen 4 1/2 pct.; Piemont 97.

MADRID, Zaterdag 13 Augustus. Spanje binn. 3 pct. dito nieuwe 1 pct. 23 1/2.

Bij JOH. NOMAN EN ZOON, te 's Gravenhage